

**AMIR UMARXON AMIRIY: DAVLAT BOSHQARUVI
VA ADABIY MEROS SINTEZI**

Inomjonova Kamola Akbar qizi

Farg'ona davlat universiteti, Filologiya fakulteti

O'zbek tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola XIX asr Qo'qon xonligi hukmdori Amir Umarxon (Amiriy)ning ko'p qirrali faoliyatini yoritadi. Tadqiqotda xonlikning iqtisodiy-ijtimoiy islohotlari, xususan soliq tizimi va harbiy qurilishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, Amiriy ijodining janriy xususiyatlari, xususan tuyuq janridagi mahorati va uning Nodira bilan adabiy muloqotlari badiiy-estetik jihatdan baholangan.

ABSTRACT

This article highlights the multifaceted activities of Amir Umarxon (Amiriy), the 19th-century ruler of the Kokand Khanate. The research analyzes the socio-economic reforms, specifically the tax system and military architecture. Furthermore, the genre characteristics of Amiriy's literary work, his mastery in the 'tuyuq' genre and his poetic dialogues with Nodira, are artistically evaluated.

KIRISH

XIX asr o'zbek davlatchiligi va madaniyati tarixida Qo'qon xonligi o'zining barqaror rivojlanish bosqichi bilan ajralib turadi. Bu davrning markaziy figurasi bo'lgan Amir Umarxon (1810–1822) nafaqat siyosiy arbob, balki 'Amiriy' taxallusi bilan tanilgan yirik shoir hamdir. Uning davrida davlat boshqaruvi va ma'naviy hayot o'zaro uyg'unlikda taraqqiy etdi.

I. IQTISODIY ISLOHOTLAR VA SOLIQ TIZIMI

Umarxon taxtga o'tirganidan so'ng, xonlikning moliyaviy barqarorligini ta'minlash maqsadida bir qator islohotlarni amalga oshirdi. Bu islohotlar asosan yer egaligi va soliq tizimini tartibga solishga qaratilgan edi. Xiroj, zakot va tanobona soliqlari davlat xazinasining asosini tashkil etgan.

II. AMIRIY IJODIDA TUYUQ JANRI

O'zbek mumtoz she'riyatining murakkab janrlaridan biri bo'lgan tuyuq Amiriy devonida o'ziga xos o'rin tutadi. Tajnis san'atining qo'llanilishi orqali shoir so'z o'yinlarini yuksak mahorat bilan qo'llagan.

*Yo rab, ul g'izoli ra'no qayda,
Ko'zlari nargisi shahlo qayda.
Qaydasan deb so'rsam, aytur har kishi:
'Qaydasan', deb so'rganing ul - qayda.*

III. AMIRIY VA NODIRA ADABIY MULOQOTI

Umarxon va Nodira o'rtasidagi adabiy hamkorlik o'zbek adabiyoti tarixidagi eng go'zal sahifalardan biridir. Ularning mushoiralari nafaqat er-xotin, balki ikki buyuk ijodkorning intellektual va ruhiy birligining namunasidir.

XULOSA

Amir Umarxon Amiriy shaxsi o'zbek davlatchiligi va madaniyati rivojida o'chmas iz qoldirgan. Uning sa'y-harakatlari bilan shakllangan Qo'qon adabiy muhiti keyinchalik milliy uyg'onish va ma'rifatparvarlik harakatlari uchun asosiy manba bo'lib xizmat qildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Qayumov A. Qo'qon adabiy muhiti. – Toshkent: 1961.
2. Adizova I. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: 2006.
3. Amiriy. Devon. – Toshkent: 1972.
4. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. – Toshkent: 2000.